

**MANAGEMENT AND ECONOMICS
SCIENTIFIC RESEARCH JOURNAL**

**MENEJMENT VA IQTISODIYOT
ILMIY-TADQIQOT JURNALI**

**НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ЖУРНАЛ
МЕНЕДЖМЕНТА И ЭКОНОМИКИ**

MANAGEMENT AND ECONOMICS SCIENTIFIC RESEARCH JOURNAL

☎ +998 95 651 90 00

✉ journals@timeedu.uz

📍 Shota Rustaveli ko'chasi, 114

🌐 tmijournals.ndc-agency.uz

✈ @TMII_ilmiy_bolim

Bosh muharrir:

Narbayev Sharafatdin Kengeshovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi

Muharrir:

Qarshiyeva Shahnoza Davlatovna

Tahrir hay'ati:

1. Sharipov Kongratbay Avezimbetovich – O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri, t.f.d., prof.;
2. Axmedov Xojiakbarxon Dilshatovich – Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti rektori i.f.n., dotsent;
3. Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi, i.f.d, professor;
4. Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich – O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi i.f.d, professor;
5. Sultanov Mansur Qilichovich – Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi "Inno" innovatsion o'quv-ishlab chiqarish texnoparki bosh direktori, t.f.f.d., dotsent;
6. Chertovitskiy Aleksandr Stepanovich - „Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muxandislari instituti“ Milliy tadqiqot universiteti professori, iqtisodiyot fanlari doktori;
7. Popkova Yelena Gennadyevna - Rossiya Federatsiyasi avtonom notijorat tashkiloti "Ilmiy kommunikatsiyalar instituti" prezidenti, iqtisodiyot fanlari doktori, professor;
8. Dr Goh Khang Wen – Malaziyaning INTI Xalqaro universiteti prorektori;
9. Wang Cheng – XXR "Hebei Institute of Mechanical and Electrical Technology" instituti i.f.f.d., dotsent;
10. Yo'ldoshev Nuriddin Qurbonovich – Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti Biznes boshqaruvi va moliya kafedrasini i.f.d., professor;
11. Akramov Tohir Abdirahmonovich Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti Biznes boshqaruvi va moliya kafedrasini i.f.d., professor;
12. Temirov Abdulaziz Alimjonovich – Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti Biznes boshqaruvi va moliya kafedrasini i.f.n., professor;
13. Rajabov Nazirjon Razzaqovich – Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti Iqtisodiyot kafedrasini mudiri, i.f.n., dotsent;
14. Xotamov Ibodullo Sadulloyevich – Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti Iqtisodiyot kafedrasini i.f.n., professor;
15. Sobirov Aziz Avazbekovich – Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti Biznes boshqaruvi va moliya kafedrasini mudiri, i.f.f.d., dotsent;
16. Raximova Shahlo Baxtiyorovna – Ta'lim sifatini nazorat qilish bo'limi boshlig'i, p.f.f.d., dotsent;
17. Kadirova Istora Bobirovna – Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti Karyera markazi direktori, i.f.f.d.;
18. Turakulov Otabek Xolmirzayevich – Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti Muhandislik va axborot texnologiyalari kafedrasini mudiri, t.f.f.d.

MUHANDISLIK OYLIGI

“RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI RIVOJLANTIRISH VA INNOVATSION MUHANDISLIK YECHIMLARI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA ISTIQBOLLAR” MAVZUSIDA RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI TO‘PLAMI MATERIALLARI

17-18 APREL, 2025

TOSHKENT

MUNDARIJA

1.	Primova X.A., Xaniyev N.M., Nodirov M.T. RFID TEXNOLOGIYASI ORQALI OLINGAN MA'LUMOT ASOSIDA QORAMOL KASALLIKLARINI ANIQLASHNING LOYIHALASH	6
2.	Doshanova M.Y., Otaxanova B.I., Aliyev R.R. USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TO AUTOMATE THE PROCESS OF COLLECTING AND ANALYZING DATA FROM ONLINE JOB POSTINGS	10
3.	Eshonqulov E.Sh., Abdiyeva H.S., Abdurahmonov M.S. SUN'IY YO'LDOSH TASVIRLARIDA PANSARPENING YONDASHUVI NATIJALARINI BAHOLASH BAYONNOMALARI	23
4.	Abduraxmanova Z.T. O'ZBEKISTONDA QISHLOQ XO'JALIGINING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI	26
5.	Abdiyeva K.S., Shamsiyeva K., Oblokulov S. GOMPERTZ ALGORITHM FOR THE DETECTION OF BREAST CANCER USING MAMMOGRAPHIC IMAGES	31
6.	Abdiyeva K.S., Shamsiyeva K., Olimjonova S. TOPOGRAPHIC MAP BASED SEGMENTATION OF MEDICAL IMAGES	35
7.	Radjabov B.A. O'ZBEKISTONNING TASHQI SAVDODA LOGISTIKA XARAJATLARI: RAQAMLI YECHIMLAR VA ULARNING EKSPORT RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIRI	39
8.	Primova X.A., Vaydullayeva M.F. SUN'IY INTELLEKTNI TALQIN QILISH VA QAROR QABUL QILISH: NORAVSHAN FIKRLASH TIZIMLARINI HISOBLASH MODELLARINI CHUQUR O'RGANISH	49
9.	Ulashov A.E., Obilov H.X. MATEMATIK MASALALARNI ZAMONAVIY DASTURLASH TILLARI YORDAMIDA YECHISH	57
10.	Mamatov N.S., Asqarov A.A. HAVO SIFATI INDEKSINI BASHORATLASHNING REGRESSION MODELI	69
11.	Mirpulatova L.M. AXBOROT TEXNOLOGIYALARI VA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING BANK FAOLIYATIDAGI ROLI	75
12.	Ниезматова Н.А., Жалелов Қ.А., Абдуллаева Б.М. НУТҚ СИГНАЛЛАРИДАН ШОВҚИНЛАРНИ БАРТАРАФ ЭТИШДА ФИЛЬТРЛАР ЖУФТЛИГИНИ ҚЎЛЛАШ ЁНДАШУВИ	84
13.	Mamatov N.S., Jo'rayev I.A., Jalelova M.M., Usarov J.A. TIBBIY TASVIRLAR BAZALARI TAHLILI	88
14.	Mamatov N.S., Jo'rayev I.A., Jalelova M.M., Jumayev B.J. TIBBIY TASVIRLARNI TAHLIL QILISH USUL VA ALGORITMLARI	92
15.	Mamatov N.S., Jalelova M.M., Jo'rayev I.A., Turakulova Sh.A. TIBBIY 2D TASVIRLAR ASOSIDA 3D TASVIRLARNI SHAKLLANTIRISH USULLARI	96
16.	Niyozmatova N.A., Madaminjonov A.D. INSON HIS-TUYG'ULARINI ANIQLASH DASTURIY VOSITALARI VA QURILMALARI	99

17.	Мухамедиева Д.Т., Маматов Н.С., Маматов А.А. МАТНЛИ МАЪЛУМОТЛАРНИ ТАСНИФЛАШДА БЕЛГИЛАРНИ ШАКИЛЛАНТИРИШ УСУЛ ВА АЛГОРИТМЛАРИ	103
18.	Raximov M. KASB KOMPETENSIYASIDA RAQAMLI TA'LIM TRANSFORMATSIYASI	106
19.	Turakulov O.X. MATNLI MA'LUMOTLARNI QAYTA ISHLASH BOSQICHLARI	110
20.	Turakulov O.X., Jalelov R.M. MATNLI MA'LUMOTLARGA DASTLABKI ISHLOV BERISH ALGORITMLARI	116
21.	Мухамедиева Д.К. ПОСТРОЕНИЕ ДЕРЕВА МЕРКЛА	123
22.	Mamatov N.S., Nuritdinov N.D., Almuradova N.A. IJTIMOIY TIZIMLARDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINI MODELLASHTIRISH	127
23.	Kabildjanov A.S., Pulatov G'.G. OB-HAVO OMILLARINING YURAK-QON TOMIR KASALLIKLARIGA TA'SIRINING SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA TAHLILI	130
24.	Mamatov N.S., Kodirov E.S KAFT TASVIRI ASOSIDA SHAXSNI TANIB OLIH YONDASHUVLARI TAHLILI	133
25.	Raximov I.M. MAHALLIY ISHLAB CHIQUVCHILARNING XALQARO STANDARTLARGA MOSLASHUVI – IMKONIYATLAR, YUTUQLAR VA BARQAROR STRATEGIK YECHIMLAR	136
26.	Raximov F.J. TABIIY VA SUN'IY TOLALAR ASOSIDA QAYTA ISHLANGAN MAHSULOTLARNING TEXNOLOGIK SIFATI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI	143
27.	Mamatov N.S., Dusanov X.T. NUTQ SIGNALINI XALAQITLARDAN TOZALASH USULLARI	150
28.	Dauletov A.Y., Sabirova S.T., Oydinov S.SH. ARXIVDA MATNLARNI QIDIRISH USULLARI TAHLILI	155
29.	Toshpulatov M. UNVEILING TOMORROW: EXPLORING THE FRONTIERS OF INNOVATION	162
30.	Маматов Н.С., Ниёзматова Н.А., Тожибоева Ш.Х., Яхяев Б.Ю., Машанпин Т.В. ИНСОН ҲИС-ТУЙҒУЛАРИНИ ЮЗ ТАСВИРИ ОРҚАЛИ АНИҚЛАШ ДАСТУРИЙ ВОСИТАЛАРИ ВА ҚУРИЛМАЛАРИ	165
31.	Ниёзматова Н.А., Маматов Н.С., Турғунова Н.М. МАТНЛИ МАЪЛУМОТЛАРНИ ТАСНИФЛАШ УСУЛ ВА АЛГОРИТМЛАРИ ТАҲЛИЛИ	172
32.	Маматов Н.С., Валижонов И.Х., Шукруллоев Б.Р. ТАСВИРЛАРНИ ТАСНИФЛАШДА ҚўЛЛАНИЛАДИГАН УСУЛЛАР	185
33.	Niyozmatova N.A., Xoitqulov A.A., Mamatov A.A. MATNLI MA'LUMOTLARDAN FAKTLARNI AJRATISH TEXNOLOGIYALARI	178
34.	Buribaeva Z.R. DIGITAL TECHNOLOGIES AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN EDUCATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES	181

35.	Anarova Sh.A., Ibrohimova Z.E., Boliyeva D.N. R-FUNKSIYA USULINI (RFM) QO'LLAGAN HOLDA KO'P O'LCHOVLI FRAKTAL TUZILISHDAGI TASVIRLARNI GEOMETRIK MODELLARINI ISHLAB CHIQUISH	188
36.	Ibrohimova Z.E., Qarshiboyev J.O', Xaniyev N.M. KOMPYUTER GRAFIKASINING GEOMETRIK ALMASHTIRISHLARI ASOSIDA MURAKKAB FRAKTAL TUZILISHLARNI MATEMATIK VA RAQAMLI MODELLASHTIRISHNI AMALGA OSHIRISH	192
37.	Xalimov A.A. SANOAT KORXONALARIDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARIDAN FOYDALANISH YO'LLARI	198
38.	Rustamova M.M. INNOVATIVE TECHNOLOGIES AND INVESTMENT EFFICIENCY IN COTTON- TEXTILE CLUSTERS: OPTIMIZING COSTS THROUGH INDUSTRY 4.0 SOLUTIONS.	204
39.	Suyarov A.M. AXBOROTLARNI VIZUAL TAQDIM ETISHDA INFOGRAFIKA VOSITALARINI YARATISH USULLARI	214
40.	Saminjonov N.A. CHAKANA SAVDO FAOLIYATIDA RAQAMLI VA NEYROMARKETING STRATEGIYALARINING INTEGRATSIYASI	219
41.	Alimov A.A. INDUSTRY 4.0 TALABLARI ASOSIDA MUHANDISLIK TA'LIMINI TASHKIL ETISH MASALALARI	224
42.	Sobirov A.A., Zaripbayeva A.A. SANOAT KLASSTERLARINI SHAKLLANISH MEXANIZMLARI VA ZAMONAVIY MODELLARI	228
43.	Sharipov K.A., Karimov V.A. AQLLI ENERGIYA TIZIMLARI VA QAYTA TIKLANADIGAN ENERGIYA MANBALARIDAN FOYDALANISH USULLARI VA SAMARADORLIGI	237
44.	Маматов Н.С., Самижонов А.Н., Самижонов Б.Н. ИНСОН ЭХТИЁЖЛАРИНИ АНГЛОВЧИ ВА УЛАРГА ЖАВОБ БЕРИШ ҚОБИЛИЯТИГА ЭГА ЭМПАТИК РОБОТЛАР	246
45.	Yusupov R.A., G'ulomov A.X. MAYSALARNI O'RISH VA QOR TOZALASH MASHINASINI MASOFADAN BOSHQARISHNI AVTOMATLASHTIRISH	251
46.	Yusupov R.A., Qurbonov Sh.B. HELIX: FOYDALANUVCHIGA MOSLASHA OLADIGAN, KUNDALIK HAYOTDA YORDAM BERUVCHI SUN'IY INTELLEKT	254
47.	Haydarov E.D., Dusmurodov Q.A. OCHIQ WI-FI TARMOQLAR XAVFSIZLIGI	257
48.	Haydarov E.D., Dusmurodov Q.A. SIMSIZ TARMOQDA XAVFSIZLIK	265
49.	Ro'ziyeva F.K. MAISHIY KIMYO TOVARLARI B2B TAQSIMOTIDA KO'P KANALLI MARKETING STRATEGIYASINING AHAMIYATI	269
50.	Qudratov U.I., Abdullayeva N.R. MASHINANI O'QITISH USULLARIDAN FOYDALANGAN HOLDA ZARARLI DASTURLARNI ANIQLASH	277

51.	Muhamediyeva D.T., Raupova M. ELLIPTIK EGRI CHIZIQ ASOSIDA XAVFSIZ KALIT ALMASHINUVI	279
52.	Muhamediyeva D.T., Raupova M. POST-KVANT KRIPTOGRAFIYA ASOSIDA POLINOMLAR BILAN SHIFRLASH	282
53.	Muhamediyeva D.T., Raupova M. KVANT KALIT ALMASHINUVI BILAN INTEGRATSIYALANGAN RSA SHIFRLASH	285
54.	Mamayusupov A.A. ZAMONAVIY RAQAMLI MUHITDA KIBERXAVFSIZLIK TAHDIDLARI VA ULARNING OLDINI OLISH YO'LLARI	288
55.	Тоиров Ш. А. ОПТИМИЗАЦИЯ ФУНКЦИЙ С ПРИМЕНЕНИЕМ ЭВОЛЮЦИОННЫХ АЛГОРИТМОВ	291
56.	Toirov Sh. A. ARCHITECTURE OF OPERATORS IN QUANTUM ALGORITHMS	397
57.	Olimov S.A. TALABALARNING O'ZLASHTIRISH NATIJALARINI BAHOLASHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING O'RNI	302
58.	Olimov S.A. OLIIY TA'LIM MUASSASALARIDA O'QUV JARAYONINI BOSHQARISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI	309
59.	Uzakova G.Z. ENGAGING ESP LEARNERS: STRATEGIES FOR PRODUCTIVE LESSONS	316
60.	Shafkarov F.X. SANATORIY-SOQ'LOMLASHTIRISH MUASSASALARINING ICHKI AUDITINI FUNDAMENTAL ASOSDA TASHKIL ETISH	321
61.	Raximov Sh.F. TIJORAT BANKLARIDA MIJOZLARNING SODIQLIK DASTURLARI ASOSIDA DEPOZITLARNI OSHIRISH YO'LLARI	329
62.	Туракулова Ш.А., Суюнова Н. ОПИСАНИЕ КРАЙНИХ ГИББОВСКИХ МЕР ДЛЯ МОДЕЛИ ИЗИНГА С НЕНУЛЕВЫМ ВНЕШНИМ МАГНИТНЫМ ПОЛЕМ НА РЕШЕТКЕ БЕТЕ	337
63.	Ulashov A.E. ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMINING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI: TENDENSIYALAR, MUAMMOLAR VA YECHIMLARI	344
64.	Radjabov B.A. O'ZBEKISTONDA TA'LIMNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI VA SUN'IY INTELLEKT	353
65.	Mamatov N.S., Ibroximov S.R., Almuradova N.A. O'QUV JARAYONIDA SUN'IY INTELLEKT VOSITALARIDAN FOYDALANISH	359
66.	Kuvandikov J.T., Tojiyev A.H. Axborot resurslaridan foydalanish ko'rsatkichlarini normallashtirish asosida bilim oluvchilarning bilim darajasini obyektiv baholash usullari	364
67.	Saidov S.F. TA'LIMDA SUN'IY INTELLEKTDAN SAMARALI FOYDALANISH MASALALARI	374
68.	Suyunova N.A. TA'LIMDA MANTIQ TUSHUNCHASI VA O'QUVCHILARDA MANTIQIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION TEXNOLOGIYALARI	382

69.	Kuvandikov J.T. Tojiyev A.H. TA'LIM OLUVCHILAR BILIMINI BAHOLASHDA NORAVSHAN MANTIQDAN FOYDALANISH	389
70.	Djabbarova M.D. KASB-HUNAR TA'LIMIDA ELEKTRON TA'LIMNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK ASOSLARI	393
71.	Anarkulova G.M., Abduraxmanova F.N. OLIV TA'LIMDA MAXSUS FANLAR BO'YICHA MASHG'ULOTLARDA ISHCHAN VA ROLLI O'YINLAR METODINI QO'LLASH INNOVATSION YONDASHUV	396
72.	Анаркулова Г.М., Абдиганиева З.С. ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ МЕТОДОВ ОЦЕНКИ ЗНАНИЙ, УМЕНИЙ И НАВЫКОВ СТУДЕНТОВ КАК ФАКТОР УСПЕВАЕМОСТИ	406
73.	Obidov R.A. TA'LIMDA KEYS TEXNOLOGIYALARINING AHAMIYATI	417
74.	Narbayev Sh.K., Maxkamova N.X. MAXSUS FANLARNI O'QITISHDA RAQAMLI VA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING METODIK SHART-SHAROITLARI	422
75.	Erhanova N.A. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA MULTIMEDIA RESURLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI	430
76.	Xidoyatov M.B. OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA RAQAMLI MARKETING FAOLIYATINI BAHOLASH: AXBOROT TEXNOLOGIYALARIGA ASOSLANGAN YONDASHUVLAR	435
77.	Темиров А.А. АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТЛАРИ ФАОЛИЯТИГА РАҚАМЛИ БОШҚАРУВНИ ЖОРИЙ ЭТИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	444
78.	В.А.Ахмадалиев ЧОРВАЧИЛИК ХЎЖАЛИКЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА УЛАРГА ЕР АЖРАТИШ ТАРТИБИ	454
79.	Носирова Н.Дж. ЭКСПОРТНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО БИЗНЕСА УЗБЕКИСТАНА: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ (2018–2025 ГГ)	459
80.	Матлюбов Х.Ж. ТРАНСФОРМАЦИЯ ПРОМЫШЛЕННОЙ ПОЛИТИКИ: ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ВЫЗОВЫ	463
81.	Sa'dulloyev H. I. SANOAT KORXONALARINING EKO-MARKETING TIZIMINI BAHOLAH AMALIYOTI	469

SANOAT KLASTERLARINI SHAKLLANISH MEXANIZMLARI VA ZAMONAVIY MODELLARI

Sobirov A.A.,

*Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti “Biznes boshqaruvi moliya”
kafedrası mudiri PhD., dotsent*

Zaripbayeva A.A.

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada sanoat klasterlarining shakllanish mexanizmlari va ularning zamonaviy modellariga oid nazariy yondashuvlar tahlil qilingan. Klasterlarning iqtisodiy tizimdagi oʻrni, ularning tashkil topish bosqichlari, asosiy harakatlantiruvchi omillari va boshqaruv mexanizmlari izchil koʻrib chiqilgan. Muallif tomonidan sanoat klasterlari shakllanishining institutsional, infratuzilmaviy va mintaqaviy omillar bilan bogʻliqligi asoslangan holda yoritilgan. Maqolada AQSh, Germaniya, Yaponiya, Janubiy Koreya va boshqa davlatlar tajribasi asosida klaster modellari (vertikal, gibrid, innovatsion, mintaqaviy va tarmoqlararo klasterlar)ning oʻziga xos xususiyatlari taqqoslab tahlil qilingan. Shu bilan birga, Oʻzbekiston sharoitida samarali sanoat klasterlarini shakllantirish uchun zarur boʻlgan iqtisodiy, huquqiy va tashkiliy shart-sharoitlar tahlil qilinib, takomillashtirish boʻyicha tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit soʻzlar: Sanoat klasteri, klasterlash mexanizmi, klaster modeli, innovatsion rivojlanish, institutsional muhit, hududiy integratsiya

Abstract. This article analyzes the theoretical approaches to the mechanisms of formation of industrial clusters and their modern models. The role of clusters in the economic system, the stages of their formation, the main driving factors and management mechanisms are consistently considered. The author based his analysis on the connection of the formation of industrial clusters with institutional, infrastructural and regional factors. The article compares and analyzes the specific features of cluster models (vertical, hybrid, innovative, regional and inter-sectoral clusters) based on the experience of the USA, Germany, Japan, South Korea and other countries. At the same time, the economic, legal and organizational conditions necessary for the formation of effective industrial clusters in the conditions of Uzbekistan are analyzed and recommendations for their improvement are put forward.

Keywords: Industrial cluster, clustering mechanism, cluster model, innovative development, institutional environment, territorial integration

Аннотация. В статье анализируются теоретические подходы к механизмам формирования промышленных кластеров и их современные модели. Последовательно рассмотрены роль кластеров в экономической системе, этапы их формирования, основные движущие факторы и механизмы управления. Автор основывает свой анализ на взаимосвязи формирования промышленных кластеров с институциональными, инфраструктурными и региональными факторами. В статье сравниваются и анализируются особенности кластерных моделей (вертикальных, гибридных, инновационных, региональных и межотраслевых) на основе опыта США, Германии, Японии, Южной Кореи и других стран. При этом были проанализированы экономические, правовые и организационные условия, необходимые для формирования эффективных промышленных кластеров в условиях Узбекистана, и выдвинуты рекомендации по их совершенствованию.

Ключевые слова: Промышленный кластер, механизм кластеризации, кластерная модель, инновационное развитие, институциональная среда, региональная интеграция

Kirish

Hozirgi davrda sanoat tarmoqlarini samarali rivojlantirish, ularning raqobatbardoshligini oshirish va eksport salohiyatini mustahkamlashda innovatsion yondashuvlarga asoslangan boshqaruv modellariga ehtiyoj ortib bormoqda. Xususan, sanoat klasterlarini shakllantirish ushbu maqsadlarga erishishda strategik vosita sifatida qaralmoqda. Klasterlash nafaqat ishlab chiqarish quvvatlarining jamlanishini, balki ilmiy-tadqiqot, innovatsiya, logistika va xizmat ko'rsatish sohalarining uzviy integratsiyasini ham ta'minlaydi.

Bugungi global iqtisodiy muhitda ishlab chiqarish tarmoqlarining barqarorligi, mintaqaviy iqtisodiy o'sish va ixtisoslashuv darajasining ortishi ko'p jihatdan klasterlash mexanizmlarining muvaffaqiyatli yo'lga qo'yilganligiga bog'liq. Xalqaro tajriba — AQShdagi "Silicon Valley", Germaniyadagi "Bavariya avtomobil klasteri", Janubiy Koreyadagi "ICT klasterlari" kabi modellar — sanoat klasterlarining iqtisodiy dinamika va innovatsion taraqqiyotga bevosita ta'sirini yaqqol namoyon qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026 yillarga mo'ljallangan "Yangi O'zbekiston" taraqqiyot strategiyasi va "Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha davlat dasturi"da sanoatni klaster asosida tashkil etish, mahalliy xomashyoni chuqur qayta ishlash, qo'shilgan qiymat zanjirlarini yaratish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Bu esa ushbu

mavzuni nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham dolzarb ekanligini ko'rsatadi.

Ushbu maqolada sanoat klasterlarining shakllanish mexanizmlari, ularning zamonaviy modellarini tahlil qilish, xalqaro tajribani o'rganish va O'zbekiston sharoitida moslashtirish imkoniyatlarini baholash orqali klasterlash siyosatini takomillashtirish yo'llari yoritiladi.

Adabiyotlar tahlili

Mintaqaviy klasterlarni rivojlantirish sanoati rivojlanayotgan mamlakatlar uchun dolzarb. Bu mintaqaviy iqtisodiyotda klasterlarni shakllantirish va samarali boshqarishga bo'lgan islohotlar uchun asosiy siyosat hisoblanadi.

Jumladan, Bryussel mediya industriyasi sohasida klasterlarni shakllantirish va klaster tuzilmalarini aniqlash borasida Marlen Komorowski[1] tadqiqotlar olib borgan. Virtual korxona shaklida innovatsion sanoat klasterini yaratish imkoniyatlari A.Babkin[2] tadqiqotida o'rganilgan. Rossiyaning Voronej viloyati o'rmon xo'jaligi, mebel sanoati korxonalari aglomeratsiyasi va hududiy-sanoat klasterini shakllantirish bo'yicha S.Svetlana, G.Yelena[3] va boshqalar tadqiqot olib borganlar. Biotexnologiyalar sanoati sohasida innovatsion klasterlarni yaratish va ularni hududiy rivojlanishga ta'sirini L.A. Suvorova va L.L. Zaushitsynalar[4] baholangan.

Mahalliy bozorlarda sanoat klasterini shakllantirish jarayoniga

tadbirkorlik subyektlarining muhim roli mavjud ekanligi aniqlangan. Klasterlarni shakllanishi avvalo ichki bozordagi tadbirkorlik qobiliyati muhimroq rol o'ynashi T. Sonobe, D. Hu & K.[5] tadqiqotlarida keltirilgan. Alina Romanova, Anton Abdurakhmanova va boshqalar tomonidan klasterlarni shakllanishining ko'p bosqichli algoritmi tavsiya etilgan[6]. Aksariyat tadqiqotlarda klasterlarni shakllanishi ta'biy jarayon sifatida, tadbirkorlik subyektlari faoliyatini rivojlanishi bilan bog'lashadi[7]. Sanoat klasterlarini shakllantirish va rivojlantirish tashabbuskorlar tomonidan amalga oshirilishi lozim. Ijro hokimiyati va mahalliy davlat hokimiyati organlari klasterlarni yaratish va tashkiliy jihatdan qo'llab-quvvatlashga asosiy e'tibor qaratishi lozim. Mintaqa iqtisodiyotida klasterlarni shakllanishi stixiyali amalga oshishi agent model orqali aniqlangan[8]. Timothy L. Faley tomonidan sanoat klasterini yaratishda birinchi qadamlarni qo'yishga yordam berishga qaratilgan tadqiqot olib borilgan bo'sada, unda aniq algoritmi tavsiya etilmagan.

Asosiy qism

Hududlarda ishlab chiqarish kuchlarining aglomeratsiyasining paydo bo'lishi klaster shakllanishining boshlang'ich bosqichi hisoblanadi. Agar konsentratsiyaga ega korxona va tashkilotlarning innovatsion faoliyat, xarajatlarni minimallashtirish va bozorlarda hamkorlikka asoslangan raqobat istagi paydo bo'lsa, ularning negizida klasterlar paydo bo'la boshlaydi. Iqtisodiyotda avvalo

innovatsion ta'sir mexanizmlari asosida klasterlar shakllanadi. Sanoat kooperatsiyasi va xo'jalik yurituvchi subyektlardan klasterlarning asosiy farqlovchi belgisi bu konsentratsiya hosil qilishi, ular o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning chuqurlashib borishidir. Klasterlar asosan ishlab chiqarish va texnologiyalari sohasida raqobatda ustunliklar yaratish, yangi "bozor bo'shliqlari" ga kirish maqsadini ko'zlangan mintaqalar iqtisodiyotida shakllanadi[9]. Klasterning ishlab chiqarish, kooperatsiya va xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasidagi yana bir eng muhim farqlovchi xususiyati innovatsion yo'naltirilganlikdir. Biroq, korxonalarining konsentratsiyasi mavjud bo'lsa-da ayrim hududlarda sanoat klasterlari shakllanmaydi. Ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda jumladan, O'zbekistonda shunday holat kuzatilgan. Bunday holda hukumat va mahalliy hokimiyat organlar klasterlarni yaratishga harakat qilishi talab etiladi.

Har bir korxonaning bozordagi asosiy maqsadi ishlab chiqarilayotgan mahsuloti raqobatbardoshligini oshirishdan iboratdir. Buning uchun, korxona o'zining bozor faoliyati samaradorligini ta'minlashi va daromadning joriy xarajatlardan ortiq qismini istiqbolda rivojlanish maqsadlari uchun investitsiyalashi lozim. Agar korxonaning klasterdagi jamoaviy faoliyati jumladan, xarid va sotish bozorlaridagi mavqeyini barqarorlashtirsa, yanada rivojlantirishga, ko'proq daromad olish va kamroq sarflashga, resurs imkoniyatlarini ko'paytirishga,

texnologiyalaridan unumdor foydalanishga, mahsulotning sifati va miqdorini oshirishga, umumiy holda raqobatbardoshlikni oshirishga imkon bersa, albatta korxona klasterda faoliyat yuritishga intiladi.

Iqtisodiyotda klasterlarni shakllanishi darhol sodir bo'lmaydi. Chunki, hamkorlikni kengaytirish va chuqurlashtirish jarayoni nafaqat kutilayotgan iqtisodiy samaraga balki, tomonlar o'rtasidagi erishilgan ishonch darajasiga ham bog'liq. Barcha iqtisodiy tarmoqlarning asosiy muammosi tarmoqda faoliyat yurituvchi subyektlarining klasterda birlashishi uchun o'zaro ishonch muhitini shakllantirishdir. Klasterlarning shakllanish va rivojlanishi jarayoni yuqorida keltirib o'tilgan sababga ko'ra sekinlashishi kuzatiladi.

Klasterlar doimo induktiv rivojlanish xususiyatiga ega. Klaster ishtirokchilari uchun o'zaro ishonch muhiti shakllangungacha bo'lgan davrda, ya'ni klasterlarni shakllanish davrida umumjamoaviy vazifalar oddiyroq, aniqroq va tez erishiladigan maqsadlar belgilanishi lozim.

Sanoat klasterlarida ishlab chiqarish funksiyalarining markazlashuv (muayyan texnologik bosqichlarni ixtisoslashuv va konsentrat-siyalashuv) darajasining maqsadga muvofiqligi, texnologik parametrlari, mahsulotlarning konstruktiv va texnologik murakkabligi bilan ham belgilanadi.

Klasterlarni yaratish va rivojlantirish ishtirokchilarning turli darajadagi vakolat va resurslar integratsiyasini maqsadga muvofiq tashkil

etishdan boshlanadi. Bunday omillar sinergiya ta'sirni yuzaga chiqaradi.

Klasterlarning rivojlanishida aglomeratsiya, klasterlarning paydo bo'lishi, rivojlanayotgan klasterlar, yetuk klaster va transformatsiya (yoki pasayish) bosqichlaridan o'tishi O.Kostenko tadqiqotlarida ham asoslanadi. Uning fikricha, klasterning harakatlantiruvchi kuchlari - kuchli raqobat va rivojlangan hamkorlik, ijtimoiy kapitalning ta'sirida yuz beradi. Klasterlarni shakllanishida aglomeratsiya eng muhim element sifatida qaraladi.

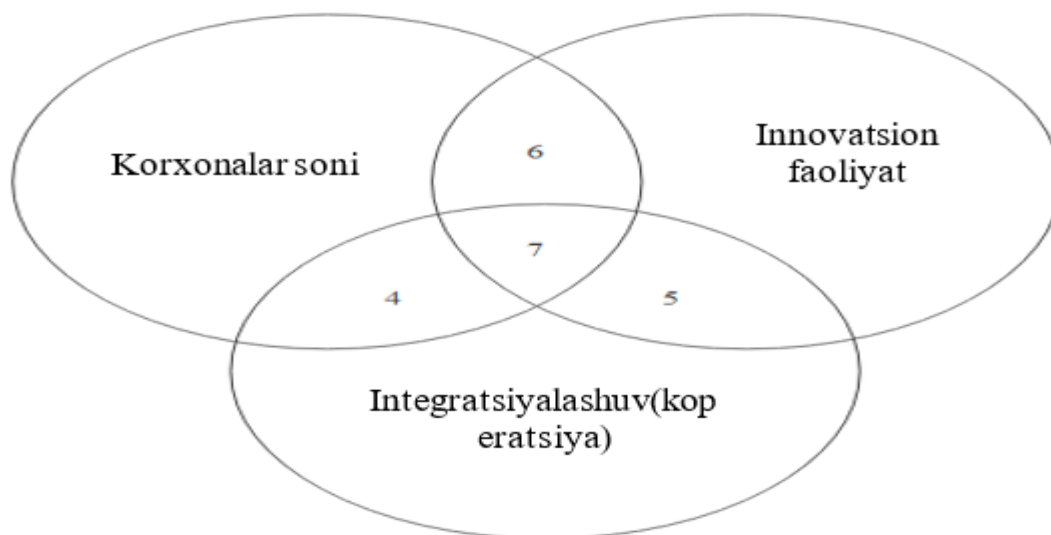
Klaster ishtirokchilarining ichki tashkiliy va iqtisodiy ahvoliga ta'sir qilmaydigan eng oson o'rnatilgan munosabatlar axborot almashinuvi hisoblanadi. O'zaro axborot asosidagi integratsiyalashuv "moddiy" hamkorlikning eng oqilona variantlarini topishga va bir-biri bilan moslashtirishga hissa qo'shadi.

Doimiy va maqsadli axborot almashinuvi orqali aloqalarni o'rnatish hamkorlikni yo'lga qo'yilishi klaster tuzilmalarini shakllanishining birinchi bosqichi sifatida qaraladi. Axborot almashinuvi va o'zaro ishonchning ortib borishi klasterlar shakllanishining birinchi bosqichi hisoblanib, ularni xalqaro amaliyotda "protoklaster"lar deb ataladi.

Protoklaster - bu klasterning bir qator xususiyatlariga ega bo'lgan va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari amalga oshirilganda to'liq klasterga aylanishi mumkin bo'lgan

korxonalar birlashmasidir. Protoklasterning asosiy xususiyatlari doimiy bo'lmagan xarakterga ega bo'lgan axborot va texnologik integratsiyalashuvni o'z ichiga oladi.

1-

rasm. Protoklasterlarning asosiy xususiyatlari[11]

“Protoklaster” yoki maqsadli klaster deganda, to'laqonli klaster sifatida shakllangan klasterlarni emas, balki bir nechta xususiyatlariga ega bo'lgan ijtimoiy-iqtisodiy tizimlar majmuini tushunish lozim. Protoklasterlardan klasterlar shakllanadi. Ularning shakllanishi bir qator xususiyatlarni kombinatsiyalashuvi asosida kechadi. Protoklasterlardan klasterlarni shakllantirishning nazariy asosi V.A.Titareva, tadqiqotlarida[10] kuzatiladi (1-rasm).

1-rasmda belgilangan 1-maydon - "korxonalar soni". Ma'lum hududda sanoatning ma'lum tarmog'idagi korxonalar sonining ortib borishi klasterlarni shakllanishining asosiy xususiyati hisoblanadi. Korxonalar ma'lum hududda resurs, infratuzilma va boshqa bir qator omillar ta'sirida

ko'payib boradi. Biroq, innovatsion faollik va ichki integratsiyalashuv kuzatilmaydi.

2-maydon - "innovatsion faoliyat". Ikkinchi soha mintaqaviy iqtisodiyot uchun odatiy bo'lmagan faoliyatda yagona innovatsion ijtimoiy-iqtisodiy tizimlarning mavjudligi bilan ajralib turadi.

3-maydon - "ichki integratsiyalashuv". Uchinchi yo'nalish hamkorlikning yuqori darajasi bilan ajralib turadi, bunda mintaqaning ijtimoiy-iqtisodiy tizimlari o'rtasida, masalan, faoliyatning bir sohasi bilan birlashtirilgan yuqori zichlikdagi aloqalar mavjud.

7-maydon - uchta belgining mavjudligi, bu to'laqonli samarali rivojlanayotgan klaster mavjudligini ko'rsatadi.

4, 5 va 6-maydonlar klasterning ikkita xususiyatining birlashishi bilan tavsiflanadi. Ushbu maydonlar ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlarning uyg'unlashuviga asoslangan protoklasterlar deb ataladi.

Klasterning umumiy belgilari mavjudligini ko'rsatadigan asosiy tushuncha iqtisodiy aglomeratsiya atamasi hisoblanadi. Iqtisodiy aglomeratsiya - bu mintaqadagi bir faoliyat sohasi bilan birlashtirilgan geografik jihatdan konsentrlangan ijtimoiy-iqtisodiy tizimlar to'plamidir. Iqtisodiy aglomeratsiya rivojlanayotgan obyekt (hududiy birlik) bo'lib, aglomeratsiyalarning rivojlangan cho'qqisi protoklasterlar hisoblanadi.

Yuqori ishlab chiqarish imkoniyatlari va mexanizmlarning tegishli to'plami tufayli protoklasterlardan shakllangan va kengaytirilgan qo'shilish sikli mavjud bo'lgan hamda uning ichida innovatsion siklning barcha bosqichlarini samarali amalga oshirishga qodir klasterlar shakllanadi. Klasterlar ishtirokchilarning manfaatlariga to'liq mos keladigan va ular o'rtasidagi boshqaruv munosabatlari o'zaro ishonch asosiga quriladi.

Yetuk klaster o'zini-o'zi ta'minlaydigan, tashqi ta'sirlarga chidamli, dinamik rivojlanayotgan klasterdir. Bu uning rivojlanishining eng yuqori shakli. Bunday klasterning asosiy xususiyati jahon bozorida yuqori raqobatbardoshlikdir.

Yetuk klasterlar korporatsiyalarga o'xshaydi, lekin korporatsiyalardan farqi shundaki, klaster a'zolari mustaqillikning asosiy tamoyillarini saqlab qoladilar, jumladan: mulkka

egallik qilish huquqi, klasterdan chiqish huquqi, klasterdagi maqomini o'zgartirish huquqi, boshqa klasterlarda ishtirok etish huquqi, uyushmalarga birlashish va imtiyozlar olish huquqi, yuklangan funksiyalarni bajarish huquqi va boshqalar.

Yaratilish vaqtida, sanoat klasterlarini samarali ishlash rejimiga va keyinchalik yetuk holatga keltirish davrida har bir klaster boshqalarga nisbatan turli xil strategiyalar belgilab olishni nazarda tutadi. Klasterlarni nol darajasidan yetuk klastergacha rivojlantirishning strategik rejasi klasterlarni tashkiliy rivojlantirishning umumiy rejasidir. Klasterlarning barcha holatlari (hech bo'lmaganda ularning individual tipologik guruhlarini) har xil bo'lganligi sababli, ular o'zlarining rivojlanish rejalariga ega bo'lishi talab etiladi.

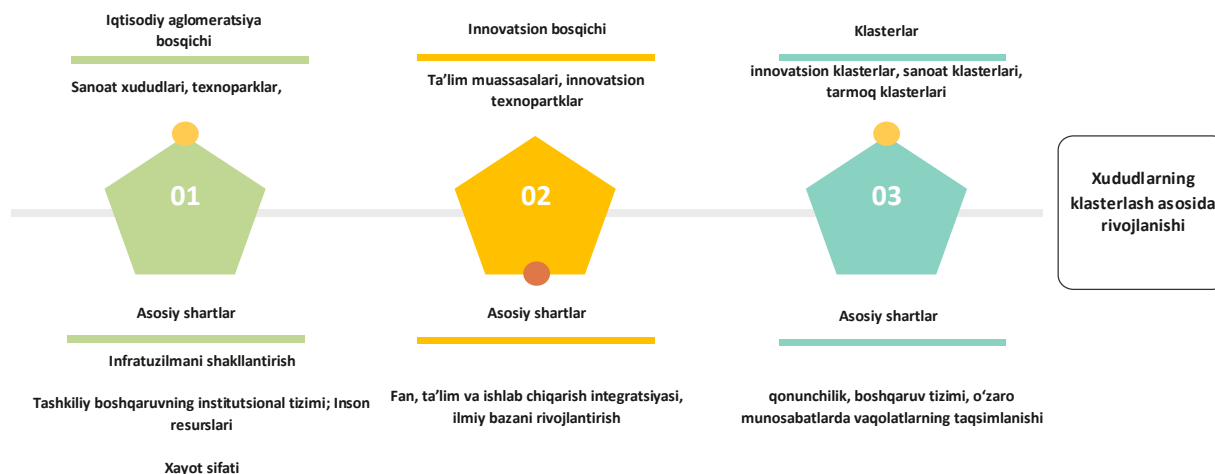
Mintaqaviy sanoat klasterlarini shakllantirishning ikki yo'nalishi mavjud. Birinchi yo'nalish innovatsion g'oyalar tashuvchisi sifatida faoliyat yurituvchi yetakchi ilmiy muassasalar bazasida yangi tarmoq klasterlarni shakllantirishdir. Ikkinchi yo'nalish mavjud iqtisodiy aglomeratsiyalar bilan bog'liq bo'lib, ular ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalarini qo'shib, innovatsiyalarni ishlab chiqarishga faol joriy etish uchun sharoit yaratishga e'tibor qaratiladigan yo'nalishdir.

Umuman olganda klasterlarni yaratish iqtisodiy aglomeratsiyani shakllantirish va uning ishtirokchilari o'rtasida innovatsiyaga yo'naltirilgan aloqalarni rivojlantirishni nazarda tutadi. Agar iqtisodiy aglomeratsiya allaqachon mavjud bo'lsa, mamlakatda

klasterlarni faollashtirish bo'yicha choralar ko'rilishi talab etiladi.

Mintaqaviy sanoat klasterini shakllantirishning yuqoridagi ikki yo'nalishi o'rtasidagi farqni klasterlarni

shakllanish bosqichlarining ketma-ketligi nuqtayi nazaridan tushunish maqsadga muvofiq. Mintaqaviy sanoat klasterini shakllanish jarayoni bir qator bosqichlardan iborat (2-rasm).

2-rasm. Klasterlarni shakllanishining spontal yo'nalishi[12].

Klasterlar avvalo sanoat aglomeratsiyasi sifatida paydo bo'ladi, jumladan yetakchi sanoat korxonalarini, shuningdek turdosh va yordamchi tarmoqlar konsenratsiyalashuvi asosida shakllanadi.

Klasterlarni shakllanishining spontal usulida dastlab sanoat zonalarida shakllanadi. Sanoat zonalarida sanoat ishlab chiqarishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratiladi, xususan: infratuzilma, institutsional sharoitlar, inson resurslari va hayot sifati.

Sanoat zonalariga avtomobil yo'llari tutashtiriladi, savdo-logistika tizimlari uchun sharoitlar yaratiladi. Bunday klasterlarni shakllanishiga misol sifatida Xitoyning Guanchjoudagi avtomobil klasteri misol bo'la oladi. Guanchjoudagi avtomobil klasteri Yaponiyaning Toyota, Honda va Nissan firmalari o'zlarining ishlab chiqarishini Xitoyga ko'chirishi asnosida shakllangan klasterlardir. Rivojlanayotgan

iqtisodiy aglomeratsiyalar banklarni, logistika kompaniyalarini, asbob-uskunalar va ehtiyot qismlarni mahalliy yetkazib beruvchilarni keng jalb qilishga harakat qiladi. Guanchjou provinsiyasida avtomobilsozlik klasterini shakllantirish mahalliyashtirilgan tashkilotlarga innovatsion faoliyat ko'rsatish bilan bog'liq bo'lib, buning uchun ixtisoslashgan universitetlar va ilmiy-tadqiqot institutlarini tashkil etish, innovatsion infratuzilmani shakllantirish, yuqori texnologiyali xizmatlar ko'rsatuvchi mahalliy firmalar sonini ko'paytirish orqali tashkil etilgan. Klaster siyosatining eng muhim elementi ishlab chiqarish jarayonini mohirona tashkil etuvchi yuqori kasbiy mahoratga ega ishchilarni jalb etishdan iborat. Buning uchun eng muhim yo'nalish o'zining ilmiy bazasini shakllantirishdir. Guanchjou munitsipaliteti bu borada birinchi chora sifatida Yapon-Xitoy

tarjimonlari sonini ko'paytirgan. Tarjimonlarning mavjudligi avtomobil biznesi bilan bog'liq yapon firmalarini Xitoyga jalb qilishda muhim omil bo'lgan. Xitoylik muhandislar Yaponiyada shunga o'xshash ishlab chiqarish jarayonlarini o'rgangan. Guanchjou shahrida avtomobil klasteri shakllangan taqdirda, aglomeratsiyalarning rivojlanishiga mutanosib ravishda innovatsion faollikni oshirish vazifasi tobora dolzarblashib borgan.

Xulosa va takliflar

Olib borilgan ilmiy-nazariy va amaliy tahlillar shuni ko'rsatadiki, sanoat klasterlari zamonaviy iqtisodiyotni rivojlantirishda strategik vosita sifatida muhim o'rin tutadi. Ular sanoat korxonalari o'rtasidagi resurs, bilim va innovatsiyalar almashinuvini faollashtirib, iqtisodiy sinergiya effekti hosil qiladi. Klasterlashning muvaffaqiyatli shakllanishi esa bir vaqtning o'zida korxonalar massasi, innovatsion faollik va ichki integratsiyalashuv (kooperatsiya) omillarining uyg'unligini talab etadi.

Dunyo tajribasida ishlab chiqilgan klaster modellari (vertikal, gibrid, mintaqaviy, innovatsion) sanoat salohiyatini oshirish, eksportni ko'paytirish va yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishda asosiy mexanizm sifatida foydalanilmoqda. O'zbekistonda esa ushbu modelni shakllantirish uchun

zarur shart-sharoitlar mavjud bo'lsa-da, uni izchil rivojlantirish uchun kompleks yondashuv zarur.

Sanoat klasterlarini shakllantirish mexanizmlarini qonuniy va institutsional asosda mustahkamlash, ya'ni "klaster to'g'risida"gi normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish lozim. Hududiy ixtisoslashuvga asoslangan klasterlarni rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish, har bir viloyat yoki sanoat zonasi uchun eng maqbul klaster modelini tanlash tavsiya etiladi.

Ilmiy-tadqiqot muassasalari, OTMlar va ishlab chiqaruvchilar o'rtasidagi kooperatsiyani kuchaytirish, innovatsiyalarni amaliyotga joriy qilish mexanizmlarini soddalashtirish zarur. Texnologik infratuzilmani rivojlantirish, ya'ni sanoat klasterlari uchun logistika markazlari, texnoparklar va servis xizmatlari tizimini takomillash-tirish muhim.

Investitsiyalar uchun rag'batlantiruvchi choralarni kuchaytirish, xususan, klaster ishtirokchilari uchun soliq yengilliklari, subsidiyalar va kredit imtiyozlarini qo'llash foydali bo'ladi. Xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganib, ularni mahalliy sharoitlarga moslashtirish, ayniqsa Germaniya va Janubiy Koreya kabi sanoati yuqori rivojlangan davlatlar modelini amaliyotga tatbiq etish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Komorowski M. *Identifying industry clusters: a critical analysis of the most commonly used methods* // Reg. Stud. Reg. Sci. 2020. Vol. 7, № 1. P. 92–100
2. Alexander B., Tatiana K., Svetlana U. *Formation of Industrial Clusters Using Method of Virtual Enterprises* // Procedia Econ. Financ. Elsevier B.V., 2013. Vol. 5, № 13. P. 68–72
3. Morkovina S.S. et al. *Development of methodological approaches to the efficiency analysis of territorial-industry cluster formation in the forest sector* // Asian Soc. Sci. 2014. Vol. 10, № 23. P. 85–94
4. Morkovina S.S. et al. *Development of methodological approaches to the efficiency analysis of territorial-industry cluster formation in the forest sector* // Asian Soc. Sci. 2014. Vol. 10, № 23. P. 85–94
5. Sonobe T., Hu D., Otsuka K. *Process of cluster formation in China: A case study of a garment town* // J. Dev. Stud. 2002. Vol. 39, № 1. P. 118–139
6. Romanova A. et al. *Formation of a regional industrial cluster on the basis of coordination of business entities' interests* // Procedia Comput. Sci. Elsevier B.V., 2019. Vol. 149. P. 525–528
7. Feldman M.P., Francis J., Bercovitz J. *Creating a cluster while building a firm: Entrepreneurs and the formation of industrial clusters* // Reg. Stud. 2005. Vol. 39, № 1. P. 129–141
8. Boush G.D., Kulikova O.M., Shelkov I.K. *Agent modelling of cluster formation processes in regional economic systems* // R-Economy. 2016. Vol. 2, № 1. P. 89–101
9. Ferova, I.S. *Klasternyy podxod: ot konsepsii k promyshlennoy politike regiona: Monografiya*. Krasnoyarsk: Krasnoyarskiy gosudarstvennuy un-t, 2005. - 106 s.
10. Titareva, V. A. (2017). *Razvitiye protoklasterov v regione. Uspexi sovremennoy nauki*, 5(3), 122-124.
11. Titareva, V. A. (2017). *Razvitiye protoklasterov v regione. Uspexi sovremennoy nauki*, 5(3), 122-124
12. Muallif ishlanmasi

Ingliz tili muharriri: Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi
Musahhih: Vahobova Marfua Mirkamalovna
Sahifalovchi va dizayner: Zoirov Sardor Ziyodin o'g'li

1-maxsus son

© Materiallar ko'chirib bosilganda **"Management and Economics Scientific Research Journal"** jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El. pochta: journals@timeedu.uz

Tel.: [+998 95 651 90 00](tel:+998956519000)

"Management and Economics Scientific Research Journal" jurnali 19.09.2024-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 404368-son reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. Litsenziya raqami: C-5669639
PNFL: 308906510

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yakkasaroy tumani
Shota Rustaveli ko'chasi, 114